

IPARI ÉPÍTETT ÖRÖKSÉGRE ALAPOZOTT JÖVŐKÉP

Ózd példáján keresztül

BME Építőművészeti Doktori Iskola
Varga Piroska, 2013. január

Az elmúlt 2 évben a doktori kutatásom az elhagyatott, megüresedett ipari épületek újrahasznosítási változatait és építészeti megvalósulásait próbálta feltárni, főként a kulturális- és közösségi terekre fókuszálva. A magyar példák és lehetőségek keresésekor sokszor azt tapasztaltam, hogy itthon gyakran még értetlenség fogadja az ipari rehabilitációs kezdeményezéseket, mivel a befogadó közeg nincs meg, sem a településtervezési -, se a lakossági-, társadalmi igény szintjén.

A megszűnt és kprivatizált, ezáltal darabjaira tördelt gyárterületek, jelenleg különféle konzorciumos konstrukcióban, ipari parkok formájában próbálkoznak túlélélni a nehéz gazdasági helyzetben. A várostól függetlenül, hermetikusan elzárt, megközelíthetetlen, magas kerítéssel körülvett, elszigetelt területekként működnek a településeken belül.

Ezzel a dolgozattal, a konkrét épületrehabilitációt megelőző folyamatokat próbálom feltérképezni Ózd mintáján keresztül; milyen döntések, kezdeményezések segíthetik egy későbbi nagyobb projekt megvalósulását, amelyek egyben magukba integrálják, sőt alapoznak az eltűnőben lévő ipari kultúra még megmaradt értékeire. A választás oka: Ózd a 2003-ban elindult örökségalapú városrehabilitációs projekt kapcsán - ha tettekben nem is - gondolkodásban és tanulmányok szintjén mindenképpen élen jár a volt magyar ipari városok között az ipari épített örökségre alapozott városfejlesztésben.

1. BEVEZETÉS - AKTUALITÁS

Ózd neve másfél évszázadon át gyakorlatilag egyet jelentett a vaskohászattal. Az iparág megrendülésével ez az összetartó erő megszűnt, viszont nyomokban még mindig megmaradtak *“az ipari épített örökség, az ózdi regionális kultúra és a város egyedi környezeti adottsága”*¹.

Az ipari épített öröksége alapozott rehabilitációi lehetősége másodsorra kerül testközelbe Ózdon. A jelenlegi aktualitást a Magyar Nemzeti Digitális Archívum és Filmintézet² (MaNDA) a volt Ózdi Kohászati Üzem törzsgyárába a leköltözésének terve³ adja, ezzel a külső támogatott beruházással kutúrgyárrá alakítva az elhagyott területet. Ózd Város Önkormányzata és MaNDA azzal a céllal indított el 2011-ben a közös vállalkozást, hogy az archiválás kulturális örökségvédelmi projektjét összeköti, egy hátrányos helyzetű, elhanyagolt, jelenleg funkcióját kereső volt ipari terület újrahaznosításának lehetőségével. A nagy ívű kiemelt projekt kapcsán Ózd városa ismét reménykedhet, hogy a gyár bezárását követő 20 éves kálváriájának végre végére ér, és város egyéb problémáira is lassan megoldást találhat.

Ózd első kitérési próbálkozása 2003-ban az “Ózd projekt” néven futó örökség alapú városrehabilitációt előkészítő terv volt, amelyet az akkor Kulturális Örökségvédelmi Hivatal (KÖH) és SZIE Ybl Miklós Műszaki Főiskolai Kar Településmérnöki és Építészeti Tanszéke készített³. A projekt sajnos nem került megvalósításra, de az előkészítő munkák és a projekt egyedi, mintaértékű struktúrája miatt mindenképp említésre méltó és hatással van a mai napig is a helyi városfejlesztésére.

Mindenképp külön említést érdemel Csontos Györgyi DLA⁴ ózdi származású építész, aki több mint 10 éves kitartó munkával küzd a gyár megmaradt épületeinek megmentéséért és a terület városba visszaintegrálásának megoldásáért.

Működő gyár - Ózd

Éjszakai műszak - Ózd

MaNDA

¹ Rombauer terv - bevezető

² MaNDA - A kormány 2011 nyarán hívta életre a Magyar Nemzeti Digitális Archívum és Filmintézetet (rövidített név: MaNDA) mint önálló közgyűjteményt, az egykori Magyar Nemzeti Filmarchívum bázisán. Terveink szerint egy központi online felületen tesszük közzé a már összegyűjtött, digitalizált és feldolgozott értékeket a legnagyobb állami gyűjteménytől a legkisebb magánmúzeumig. <http://mandarchiv.hu/cikk/1044/Tevekenyseg>, 2013. január 1.

² A dolgozatnak nem célja és feladata a muzeológia és a kulturális örökségvédelem archiválási kérdésköreinek megvitatása, értékelése.

³ Az előtanulmányok szerzője: Kristóf Ágnes

A tanulmányok szerzői: Dr. Reischl Gábor, Csontos Györgyi, Kámán Előd (közreműködtek: Kristóf Ágnes, Vácsi Piroska)

³ Csontos Györgyi már több mint 10 éve harcol a város és ipari örökségeinek megmentéséért. Az ő nevéhez fűződik a Fúvógépház, a Téglagyár és az Öntő Acélcarnok utolsó traktusának levédése valamint az Ózdi Olvasó felújításának előkészítő, kutató és tervtári munkái.

2. ÓZD RÖVID TÖRTÉNETI ISMERTETÉSE

Ózd, mint település már több mint 700 éve létezik, gazdasági jelentőségét az 1800-as évek elején szerezte, amikor Ózd környékén jelentős jó minőségű kőszén vagyont találtak, és ennek hasznosítására 1846-ban megkezdődött az ózdi vasgyár telepítése. A vasgyár az 1980-as évek végére hazai méreteken óriási, 14000-16000 embert foglalkoztató vállalattá fejlődött.

A gyár fejlődése nyomán a település jelentős várossá fejlődött és nagymértékben hozzájárult az ország északkeleti ipari régiójának kialakulásához. A városban kialakult egy sajátos bányász-kohász ipari társadalom, kultúra. E kultúrának fejlesztését történelmük során a gyár és a bányák mindvégig, egészen leállításukig mint mecénások, az iskolák, a kulturális- és a sport- intézmények felépítésével, fenntartásával, folyamatos fejlesztésével mindvégig meghatározóan támogatták. A fejlődést a szolgáltatások, a kultúra területén is a gyár léte inspirálta, a gyár építette és tartotta fenn város fontosabb intézményeit: az Olvasó Egylet székházát (köznapi nevé Olvasót), a Tiszti Kaszinót, az általános iskolát (amely most az Ózdi Városi Múzeumaként működik) és az Egészségházat.

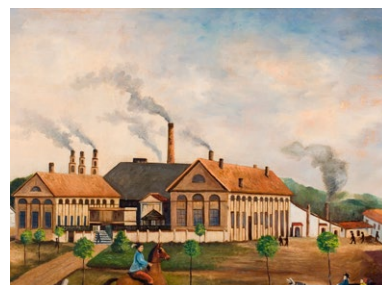
A rendszerváltás után az 1990-es években a bányák, és a kohászati üzemek leállítása, építményeinek csaknem teljes egészében történő elbontása nyomán, a munkahelyek tömeges megszűnésével együtt járó elvándorlás, majd a helyükbe főként elmaradott, alulképzett lakosság bevándorlásával alapvetően átalakult a város lakossága és az egész város arculata. Az egykor munkájára büszke bányász, kohász lakosság fokozatosan veszítette, veszíti el tartását, szokásait, hagyományait.

Az egyedi földrajzi adottság és a gyár településközponti szervező ereje együttesen alakította ki Ózd unikális városszerkezetét; a környező völgyekbe elnyúló településnyúlványokba telepített kolóniák a gyárra irányuló tengelyekre szerveződtek.

3. ÓZD ELMÚLT 20 ÉVE

Ha az elmúlt 20 évben történeteket röviden kéne jellemezni, akkor az épületek elbontása, a vastolvajlás és a tanulmánytervek gyártásával lehetne. Természetesen ennél a történet részben sokkal árnyaltabb, de a látvány mindenképp lesújtó, amely gyárlátogatáskor fogadja a nézelődőt. Még mindig folyamatosan tűnnek el, újabb épületek, gépek, állványok, szerkezetek. 2003-ban az "Ózdi projekt keretében" került levédésre a gyár területén belül Tűzálló Téglagyár, a Finomhengermű, a Fúvógépház, és ekkor sikerült Csontos Györgyinek a Nagyacélsarnok utolsó traktusát megmenetelni a lebontástól, amely a mai napig ott áll torzóként. A gyáron kívül, az ipari kultúrához tartozó további épületek, amelyek műemléki védelem alá kerültek az Uszoda, a Tiszti Kaszinó, az Olvasó, az Ózdi Városi

⁵ A bányák és a gyár termelésének leállításáig csupán a farkaslyuki bánya 16 000 000 tonna szenet, a gyár kohói 31 000 000 tonna nyersvasat, az acélgyártó kemencék 48 000 000 tonna acélt termeltek, adtak az országnak.

Az Ózdi Gyár látképe

Gyári kémények Kisamerika felőli nézetben

Az Ózdi Gyár látképe

Acélműi öntőcsarnok

Az I. sz. léghevítő kémény robbantása

Nagyacélsarnok megmaradt traktusa

Múzeum és a Irodaház.

3.1 “Ózd projekt” - örökség alapú városrehabilitáció előkészítése

2003 júliusában az akkori Kulturális Örökségvédelmi Hivatal (KÖH) megbízásából és közreműködésével a SZIE Ybl Miklós Műszaki Főiskolai Kar Településmérnöki és Építészeti Tanszéke - egy konkrét fejlesztési pályázathoz- elkészítette a város kulturális örökség alapú városrehabilitációjának stratégiáját.

A projekt sok értelemben tekinthető minta projektnek; a KÖH először vállalt - és ismereteim szerint utoljára - kezdeményező szerepet egy projektben, az addig végzett tudományos-védelmi és hatósági feladatok mellett; városfejlesztésnek az örökségi értékek tudatosításával a új szemléleti alapot adott, amely eddig itthon még nem vetődött fel, főként volt ipari területeknél.

A tanulmányterv egy itthon még nem használt szemléletben készült, példamutató értékkel, az integrált örökségvédelem, amelynek keretein belül a természeti-környezeti, építészeti-infrastrukturális, emberi-társadalmi értékek teljes feltárására és kezelésére van lehetőség. A tanulmány alapjául szolgáló, azt megelőző örökségvédelmi értékvizsgálat komplexitásával szintén egyedülálló a hazai műemlékvédelmi gyakorlatban⁷. (Ismereteim szerint más magyar ipari városról nem készült ilyen jellegű értékvizsgálás.)

A tanulmány kijelölte a város örökségi értékeit, és ezekre alapozva azokat az örökségi modulokat, amelyek a fejlesztési irányai lehetnek. Mivel a projekt megkezdése előtt, nem volt védett műemléki terület és épület Ózdon, így ez az első fázis tartalmaz minden műemlékvédelmi fázist is⁸.

A kijelölt műemléki jelentőségű területre 2004 júniusára elkészített tanulmány valamennyi érintett kulturális örökségi elem számbavételét és állapotának részletes ismertetését adja kulturális örökségvédelmi és helytörténeti szakirodalmi adatok, múzeumi, térképi és levéltári adatok, fényképek alapján. A vizsgálat szöveges módon, térképi ábrázolással, fotókkal, azonosításra alkalmas adatokkal és formában került feldolgozásra⁹.

A tanulmány kitér “főtér nélküli” város problematikájára, a volt gyár területén kijelölt “Ipari Kultúrpark” területét tartja ideálisnak azt a

⁶ Kristóf, Váczi (2003)

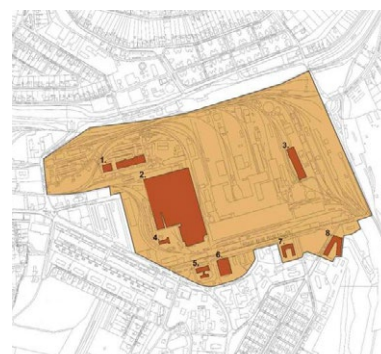
⁷ Csontos (2004)

⁸ Kristóf, Váczi (2003)

⁹ A tanulmányok készítésével párhuzamosan elkészültek az Ybl Főiskola diákjai által a lakótelepek műemléki és épületfelmérései. Ezek eredményei bekerültek a tanulmányokba, míg a tanulmányokban megfogalmazottak bekerültek az időközben szintén elkészített védési koncepcióba: nyolc épület egyedi védési dokumentációja és az iparterületet, a középületsort és a körülöttük lévő 19-20. sz. fordulóján és a 20. sz. elején épült lakótelepeket magába foglaló műemléki jelentőségű terület védési dokumentációja készült el. Mind a tanulmányoknál, mind a védési dokumentációknál figyelembe vettük a helyi szándékokat és fejlesztési elképzeléseket, sőt a megvalósítás pénzügyi lehetőségeit is figyelemmel kísértük. Így vált lehetővé a „Stratégia” alapján először a helyi önkormányzat, majd a kulturális minisztérium által Európa Unió támogatást célzó pályázat benyújtása Ózd örökség alapú város rehabilitációjának első ütemének megvalósulása érdekében. A második ütemet jelentő lakótelepi rehabilitációk megvalósulására pedig a Hatástanulmányban megfogalmazottak szolgálhatnak alapul.)

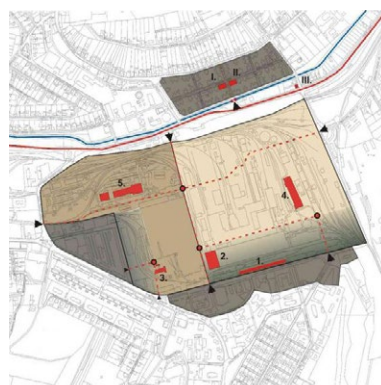
vizsgálat -
műemléki jelentőségű területek

Műemléki jelentőségű terület és egyedi
védelemre javasolt épületek védelme

Városrehabilitációs stratégia - térfalak,
közterek, tengelyek

Városrehabilitációs stratégia -
csomópontok, városi terület, átmeneti
terület, intenzív ipari területek kijelölése

Öntőcsarnok bontás előtt

közösségi térnek a megteremtésére, amely egyben védősávnak tekint az ipari épületek és a középületek között.

A projekt 2003-ban az I. Ózdi Örökségvédelmi Konferencián került bemutatásra. A projekt elakadásainak okaira nem bukkantam a szakirodalomban, feltételezéseim szerint a pályázott fejlesztési projekt nem kapott kellő támogatást.

A minta projekt legfőbb jelentősége lett volna, hogy az ipari örökség értékei bevonódnak a magyar örökségvédelembe¹⁰. Sajnos ez nem történt meg -csak egyes épületek levédése -, így Ózdon a bontások folytatódtak és az eltűnőben lévő ipari kultúra épületinek a sorsa továbbra is tisztázatlan.

3.2 2010 után

2010-ben - 7 év kihagyás után- ismét megrendezésre került a II. Ózdi Ipari Örökségvédelmi Konferencia, jelezvén, hogy a városfejlesztési érdeklődési központjába került ismét a gyár sorsa. Azóta a konferencia évente kerül megrendezésre. A városvezetés ekkor nevezte ki emléknappá a város jelképét szolgáló 9 kémény lebontásának dátumát.

Ezt követte a *Ózd_ON*¹¹ című kiállítás 2011-ben, amely 9 kémény lebontásának 10. évfordulója alkalmából került megrendezésre szimultán Budapesten és Ózdon. A bemutatott anyag Ózdra és környékére készült hallgatói tervekre és makettekre épült. A tervek heterogenitásuk ellenére összefűződnek azáltal, hogy a város és a térség unikális ipari épített örökségére alapozott jövőképet vázolnak fel. A kiállítás szervezők célja a tervek bemutatása mellett, inkább egy segélykiállítást próbáltak ezzel megfogalmazni: *“mentsük, ami még menthető”*.

4. ÓZD JELENE

4.1 Rombauer terv

A jelenlegi állapot, hogy a sajátos és összetéveszthetetlen ózdi regionális kultúra, a még mindig egyedi épületvagyon és az ipari

¹⁰ Európában az ipari örökségvédelem 1960 óta létezik, elhatárolt szakterületként, TCICH

¹¹ Kiállítás: 2011.09.14-20. N&n Galéria (1065 Budapest, Hajós u. 39.), ÓMI Ózdi Művelődési Intézmények „Olvasó” (3600. Ózd, Gyár út 4.):

konceptió/kurátor: Csontos Györgyi, installáció/design/animáció: Németh Ákos

web: Holicska Ádám

tördelés/korrektúra: Gózon Eszter Gabriella, kémény-fotók: Dobosy László,

munkatársak: Balogh Edit, Balogh Gergely, Bujdosó Dorottya, Gacsályi Kinga, Odri Szilvia, Vajda Zoltán

közreműködő partnerek: ÓMI Ózdi Művelődési Intézmények „Olvasó” (Pappné Szalka Magdolna) I N&n Galéria, Budapest (Nagy Bálint)

támogatók: NKA Építészeti Kollégium, Ózd Város Önkormányzata

kiállított tervek készítői:

Arnóczki Imre Balázs, Benárd Aurél, Bódi Eszter, Csáki Melinda, Csontos Györgyi, Fábián Tünde, Fodor István, Gaul Cicelle, Győri Benjámín, Katók Edit, Kern Orsolya, Kovács Zoltán, Madarasi Papp Rita, Marosi Bálint, Németh Ákos, Páll Anikó, Stelcz Tamás, Szeifft Zsuzsanna, Varga Szabolcs, Varga Tibor, Wehner Viktória, Zsebe László, Zsovák Orsolya, Zsuffa Zsolt

II. Ózdi Ipari Örökségvédelmi Konferencia - 2010. május 28

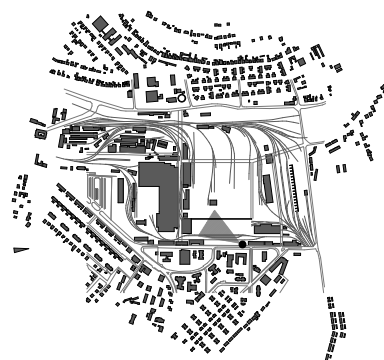
Varga Tibor diplomaterve - Ózd - ipar terület rehabilitációja, 2007.

Németh Ákos diplomaterve - Multifunkcionális csarnok, 2008.

Rombauer terv - Ózdi kistérségi közleptávu cselekvési terv

Ózd gyár - mai állapota rajzolta: Németh Ákos

táj emlékei szerencsére részben még megvannak. Utolsó utáni pillanatnál tartunk, hogy ezek megőrzésére lépéseket tegyen a város. Erre készült el 2011-ben a kistérség középtávú cselekvési terve, amelyet a gyár alapító után Rombauer tervnek neveztek el. Utólagosan ebbe integrálták a MaNDA kapcsán tervezett városfejlesztési terveket is.

Borzsák Vera Borsodi városok problémája című tanulmánya rámutat: Ózd nagy lépéselőnyben van a többi borsodi várossal szemben azért, hogy 10 éve felismerte az épített- és kulturális örökségének jelentőségét. Tanulmányok és településfejlesztési tervek szintjén legalább már rögzítette az ipari örökségek szerepét a városfejlesztési koncepcióban. Mivel gyakorlati lépések sajnos itt sem történtek, a fémtolvajlás és az épületbontások napról napra tovább pusztítják meg a meglévő értékeket. A Diósgyőri Vasgyárhoz képest sajnos Ózdon már csak töredéke látható már csak a volt gyárnak.

Emellett pozitív történésekről is be lehet számolni, megtörtént a Olvasó és Kaszinó felújítása, amellyel közösségi és intézményi tekintetben is egy külön városközpont jött létre. Sajnos azonban ennek területfejlesztési leképezése, a városba való csatolása még nem történt meg.

Ózd egyedi helyzete továbbra is sokakat inspirál, az Ózd-ON kiállítás óta is további hallgató tervvel készülnek a gyár és a kolónia területére.

4.3. Közösségalapú városfejlesztés lehetősége, tervek

Ez a területi és egyben gazdasági és társadalmi kérdés biztos nem egy tervvel, egy út átvezetésével oldható meg. Mindenképp fontos a helyiek bevonása. A város igényét jelzi az a civil kezdeményezés, amely önszerveződen 3 éve a gyár területén belül tartja az éves helyi jazz fesztivált, a Jazz Paradét. Jelenleg ez az egyetlen alkalom, amikor a város számára is megnyílik a gyár területe.

Az abszurd téri helyzetet tovább feszíti, hogy az elmúlt 5 évben különféle EU-s támogatásokból a városnak sikerült gyönyörűen felújítania a régi Olvasót és a Kaszinó épületét. Az Olvasóba átköltözött a Művelődési ház, és jelenleg nagyon mozgalmas, színes kulturális élet zajlik benne. Ezáltal megteremtette a város új, közösségi központját, amely azonban a 3 méter magas gyárfalra tekint.

A város jelenleg még keresi a gyár bezártával elvesztett identitását, 2 éve állították vissza a gyár műszakváltását jelző kürtöket és a kilenc kémény lebontásának tizedik évfordulója is emléknap lett. A tervezendő Magyar Nemzeti Digitális Archívum megépülésével lehet, hogy az identitás újraértelmezésére, újbóli megtalálására is lehetőség nyílik majd.

A fejlesztésekhez kapcsolódó térbeli beavatkozásokra jóllehet egymástól függetlenül, de mégis világosan kirajzolódóan egy közös ívre felfűzhető tervsorozat készült.

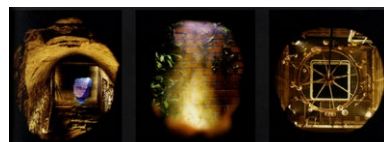
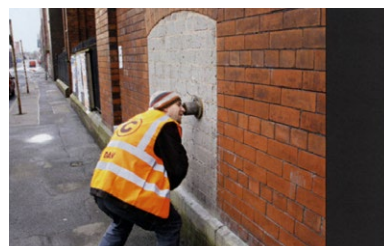
A manchesteri pamutgyári kukucskáló példája alapján a

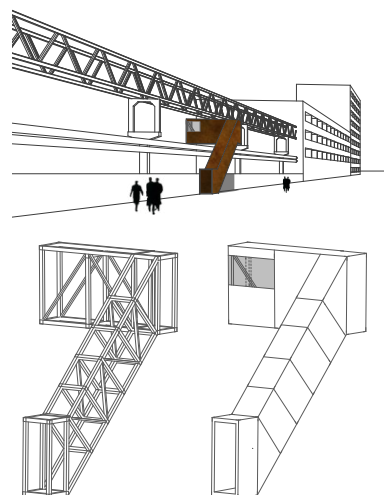
Ózdi gyár fal felújított Olvasó

Ózdi gyár fal mai állapota

Manchester-Ancoat, pamutgyári kukucskáló

Ózdi kukucskáló terve
Antal Gabriella, Borzsák Veronika,
Tánczos Tibor és Varga Pirosak terve

BORSOD2050 kutatócsoport tavaly elkészítette az ózdi kukucskáló tervét, amely a tulajdonjogi kérdések tisztázásáig megteremti az első lépést, a betekintést a 3 méteres magas falak mögé, a gyár területére. Úgy gondoljuk, hogy a tavalyi évben tervezett kukucskáló első lépése lehetne annak, hogy elkezdődjön egy társadalmi párbeszéd Ózd új köztereiről, a gyár jövőbeli szerepéről, valamint, hogy a tervezett MaNDA ne csak egy önmagában zártan működő egység legyen, hanem a környezetét és ezáltal Ózd belvárosát is elkezdje rendezni.

A kukucskáló jelképesen az elbontott kilenc kémény területére kerülne, helymegjelölési szándékkal. A kémények lebontásával itt már elkezdődött a város betüremkedése a gyár területére. A múzeum, Olvasó és az egyéb közfunkciók közelsége miatt a kerítés megbontása lehetne a következő lépés a város főterének kialakítása érdekében.

A téren lehetőség lenne a múzeum kültéri kohászati gépeinek elhelyezésére – ez a gyűjtemény jelenleg nem látogatható, a szakközépiskola udvarán került elhelyezésre - és a város számára szimbolikus jelentőségű felújított kohász szobra is helyet kaphatna itt.

Ez a felvetés a 2003-as akció területi koncepció elveivel könnyen rokonítható, annyiban fontos az eltérés, hogy ott mint védősáv definiálta a közösségi teret. Az általunk készített felvetés alapján inkább egy kapcsolódás és összekötő pont, amely a fő központja és nyitási iránya lehet mind a közintézmények és a volt iapri épületek és területek között.

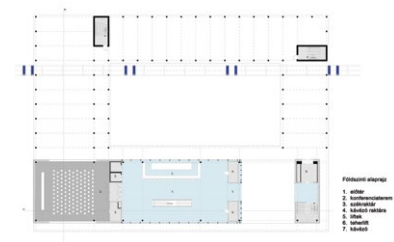
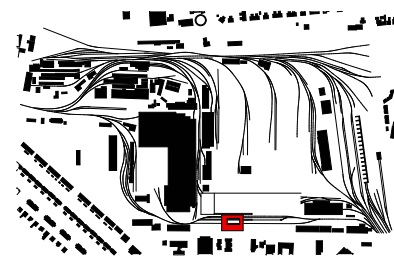
Az egész tér használatba vétele a MaNDA-fejlesztések előzményeként lenne tekinthető, amelynek sikeres megvalósulása esetén a gyár területe visszaintegrálódik a város vérkeringésébe, új közterek kialakításával.

4.3. Komplex tervek BME-n

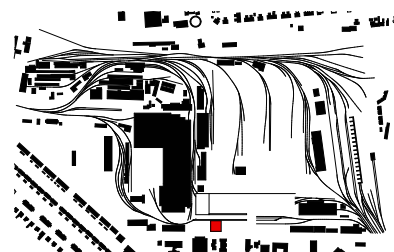
Az előző egymásra épülő folyamat lezáró akkordjának is tekinthető Klobusovszki Péter DLA vezetett Komplex tervezés című tárgy kereteiben készült hatom hallgató terv. A tárgykiírás legfontosabb célkitűzése az volt, hogy olyan javaslatokat dolgozzon ki a diákjaival, amelyek a végleges urbanisztikai építészeti döntésekhez tudnak alternatívákat kínálni.

Mind a három terv a MaNDA meglétés és célkitűzéseit és programját veszi alapul. A tervezett beruházás első üteme a korábbi Acélmű és a hozzá kapcsolódó kéménysor helyén valósulna meg. Egy következő ütemben foglalhatja el a Fúvógépház és a Feltrafóház műemlékileg védett együttesét és egy harmadik ütemben pedig a szintén műemléki védettségű Finomhengerművet. Ez a telepítés az út túloldalán már működő kulturális funkciójú épületek bevonásával (Olvasó, Kaszinó, Ózdi Városi Múzeum) adna lehetőséget egy kulturális tér kialakítása, amely az egész város életére ki tudna hatni, és egy több évtizedes problémát, városi helyzetet oldana fel.

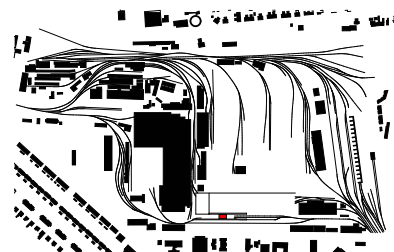
Ezek alapján mindhárom terv¹¹ a Gyár út menti terület megnyitását javasolja, mely közterületekkel, növényzettel ellátott parkfelületekkel. Kiegészül a MANDA épületeit feltáró, előkészítő reprezentatív

Hompók Zsófi terve

Simon Eszter terve

Gyárfás Noémi terve

köztterekkel, melyek térbeli összeköttetést tudnak biztosítani az út két oldalán lévő kulturális célú épületek közt. Az épületek különböző pozíciója és formai kialakítása három eltérő megoldást eredményezett. A telepítési lehetőségeket a darupályához való viszony nagyban meghatározta.

Hompók Zsófia múzeumát a darupálya déli oldalára helyezte, határozott térfalat biztosítva az újonnan kialakult reprezentatív térnek, ugyanakkor a hátsó rendezvényteret is szeparálni tudja. Az épület belső térének vertikális áttörései a lerombolt kéményeket idézik meg.

Még erőteljesebben kijelöli ennek a hátsó térnek a határait Simon Eszter Judit szintén múzeum funkciójú épülete, mely a darupálya két lebegő sínpárja közé feszül be. A darupálya közti tér vízmedencékkel szabdalta kertté alakul át, ahol az épület egy szűrőréteg a városi és a rendezvénytér közt.

Gyárfás Noémi konferencia- és restaurátor központja önmagában is térszerűen viselkedik, hiszen a darupálya alá becsúszó felülről kilyukasztott lebegő négyzet középpontja az az előudvar, mely a másik két jóval nagyobb léptékű térhez képest az intimitás lehetőségét hordozza magában.

5. ÖSSZEFOGLALÁS

A 2003-as örökség alapú városrehabilitációjának stratégiájának megismerése számomra megerősítést adott, hogy a BORSOD2050 projekt ipar-kultúra-természet hármassága, ezeknek értékek integrálása, együttes kezelése alapfeltétele, ezen típusú települések fejlesztési terveinél. Az is kiderült -a projekt eddigi sikertelenségéből, és a MaNDA projekt haldoklásából -, hogy első lépésként nem biztos hogy egy nagy projekt megvalósításába kell kezdeni, amelyben mint *“zászlóshajó”* hiszünk, hogy képes generálni a tovább fejlesztéseket. Hanem talán érdemes a Ruhr-vidéki IBA projektek kezdeti sok apró, civilkezdeményezéseket is integráló és támogató gócpontokból kiinduló stratégiáját követni, a több lábbon állás érdekében.

Általános problémának tekinthető számos egykori nehézipari város esetében (pl.: Miskolc, Ózd, Nagykanizsa, Dunaújváros ...) a fennmaradt üres gyárterületek a hasznosítása, a köztterek hiánya és a barnamezős területek visszacsatolása a város vérkeringésébe. Komoly területfejlesztési- és rekultivációs kérdések mellett, város identitási és szociológiai kérdés. A folyamatosan elszegényedő és leromló terület az egész városrész fejlődését determinálja, pontosabban szegregációjához vezet.

¹¹ Klobusovszki Péter BORSOD2050, Hajrá Ipari Táj! c. kiállításra írt szövege alapján és a Hompók Zsófia, Simon Eszter és Gyárfás Noémi műleírásai alapján

FELHASZNÁLT IRODALOM:

Csontos Györgyi (2001): Ózdi munkáskolóniák - Gyári kolóniák és lakásbelsőik Ózdon (1861-1970), Kréter, Pomáz, 2001.

Csontos Györgyi (2005): Műemléki értékeint 4. - Ózd (KÖH, Budapest, 2005)

Csontos GYörgyi (2004): Integrált örökségvédelem, Műemlékvédelem, 2004

dr Váczi Piroska szerk. (1997): Az ipari műemlékvédelem helyzete Magyarországon, Országos Műemlékvédelmi Hivatal, Érd

dr. Váczi Piroska (2011): Gondolatok az ipari örökségvédelemről, Országépítő 2011/3

dr Váczi Piroska (2000): Ipari örökség - ipari műemlékvédelem Magyar építőipar, ISSN 0025-0074, 2000. (50. évf.) 1-2. sz. 37-38. old.

Ózd-ON kiállítás anyaga
köszönet Németh Ákosnak

Klobusovszki Péter komplex hallgatóinak tervei: Hompók Zsófia,
Simon Eszternek és GYárfás Noéminek
köszönet Klobusovszki Péternek és a hallgatóknak

Online irodalom:

Bödő Anita - Kovács István: Ózdi digitális kultúrgyár keltené új életre a rozsás vasművet
http://hvg.hu/gazdasag/20111219_Ozd_RombauerTerv_MaNDA
hozzáférés: 2013. január

Kristóf Ágnes és dr Váczi Piroska (2006): Ózd örökség alapú városrehabilitációnak előkészítése
<http://epiteszforum.hu/kristof-agnes-dr-vaczi-piroska-ozd-orokseg-alapu-varosrehabilitaciojanak-elokeszítése>
hozzáférés: 2012. december

Magyar Nemzeti Digitális Archívum és Filmintézet
<http://mandarchiv.hu/>
hozzáférés: 2013. január

Ózdi műemlék - Olvasó Egyleti székház - felújítása
<http://php52.epiteszforum.hu/node/8204>

hozzáférés: 2012. december

Rombauer terv. Ózd kistérségének középtávú cselekvési terve
[http://www.ozd.hu/content/cont_4decd266199261.19542486/
rombauer_terv_lowres.pdf](http://www.ozd.hu/content/cont_4decd266199261.19542486/rombauer_terv_lowres.pdf)
hozzáférés: 2012. december